

BUITEN

29^E JAARGANG N^O. 52

ZATERDAG 28 DECEMBER 1935

DE BURGPOORT TE ROTHENBURG OB DER TAUBER
(BIJ HET ARTIKEL: „ROTHENBURG OB DER TAUBER”)

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

PAH WIROH EN DE BERGGEEST. DOOR ELIZABETH VAN HOORN	BLZ. 614—615
DE STAD MET DE TWEE GEZICHTEN (GEÏLL.). DOOR R. BLIJSTRA	BLZ. 615. 623—624
ROTHENBURG OB DER TAUBER (GEÏLL.). DOOR J. H. SICKEMEIER	BLZ. 613. 616—620
IN HET WINTERBOSCH. DOOR H. E. KUYLMAN	BLZ. 618—620
DE JAN VAN GENT, EEN VOGEL VAN DEN OCEAAN (GEÏLL.). DOOR GERRIT D. V. D. HEIDE	BLZ. 620—622
TOOVERHAZELAARS (GEÏLL.). DOOR G. KROMDIJK	BLZ. 622—624

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74—76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, is verboden.

PAH WIROH EN DE BERGGEEST

DOOR ELIZABETH VAN HOORN

TOEN wij nog kleine kinderen waren. Mijnheer, en ons nog schaamteloos durfden vertoonen, alleen bedekt met een 'oto', liep er nog geen trein langs deze streken, en de eenige Blanke, dien wij te zien kregen, was Kandjeng Toeàn Controleur, die ons eens per maand bezocht, in een postwagen. ☼ Deze postwagen werd getrokken door vier paarden, en op den bok, naast den koetsier, zat altijd Mas Opas, in zijn donkerblauwe pakéan, een gele band over de borst, een pet op zijn hoofddoek, en een gouden pajong in de hand. ☼ Mas Opas was iemand, die een voorname betrekking bekleedde bij het Gouvernement, Mijnheer, en zijn houding was deftiger, dan die van Kandjeng Toeàn Controleur zelf. ☼ Als wij, kinderen, te dicht den wagen of de paarden naderden om alles van nabij te bezien, joeg hij ons weg (schijnbaar waardig en kalm, maar de scheldwoorden, die hij dan bezigde, waren zeer grof te noemen) en pas als de Kandjeng Toeàn Controleur klaar was met zijn besprekingen, mochten wij naast den wagen staan en liet Mas Opas ons 'oeree!' roepen, waarop de Groote Heer centen voor ons in het zand strooide. ☼ In dien tijd was ons land nog weinig bekend, maar eenige jaren later, toen ik reeds een flinke knaap geworden was, die op den buffel van den Loerah mocht passen, begon het Gouvernement de spoorbaan langs onze dessa's aan te leggen. ☼ Mag ik vragen, of Mijnheer zelf geboortig is uit deze streken? Niet, Mijnheer? Ik hoop dat Mijnheer niet boos zal zijn, als ik mijn land prijs als het schoonste der aarde, schooner dan de Preanger, schooner dan Java's Oostkust, schooner dan waar ook de ijzeren wagens mij gebracht hebben. En zoo het Allah behaagt, zal ik er mijn laatste levensdagen slijten. Ik ben nu een oud man, maar nooit zag ik bergen, kampons of sawah's als die van dit land, dat toen door spoorlijnen met andere landen vereenigd zou worden. ☼ Voor de noodige opmetingen kwam een Blanke in onze kampong wonen. Hij had veel werklieden onder zich en gebruikte instrumenten, waar tooverkracht

in zat. Hij was heel geleerd. Als hij niet met de werklieden en de opzichters het bosch introk om den geschikten weg voor de spoorbaan op te meten, zat hij voor zijn huis te schrijven en te teekenen. ☼ Wij mochten er urenlang op onze hurken naar zitten kijken, in een halven kring om hem heen, zonder dat hij ons wegjoeg zooals indertijd Mas Opas. ☼ Reeds toen voelde ik het verlangen in mij opkomen de Blanken te dienen, want de Blanken zijn machtig en hun hart is goed en wijs, zoolang hun oog niet door gedrift verduisterd wordt. ☼ Toen de opmetingen gereed waren, begon het Gouvernement de dijken, de bruggen en de rails te leggen, maar nu werden de lieden uit deze streek angstig, want groote stukken bosch met heilige boomen werden vernietigd en machtige rotsblokken in stukken geschoten, zonder dat er aan den Berggeest van de Goenoeng Pandan geofferd werd. ☼ Wij begrepen wel, dat de Berggeest zich tenslotte beleedigd zou voelen, maar de Blanken lachten om onze vrees. ☼ Als het werkvolk te beangst was, verontreinigden de Hollandsche opzichters de heilige boomen en rotsen, opdat de Berggeest geen prijs meer zou stellen op het bezit ervan en de arbeid aldus voortgezet kon worden. Eindelijk, toen het werk al een geruimen tijd aan den gang was, raakte de geest zoo vertoornd, dat hij begon te grommen en te rommelen en hij liet de aarde trillen door den heeten adem, dien hij uit den krater van den Goenoeng Pandan blies. ☼ Er werd veel vernield van hetgeen de Blanken tot stand hadden gebracht; de dijk, waar later de rails op zouden worden gelegd, was op verscheidene plaatsen afgegleden en eenige pijlers van de nieuwe bruggen waren omgevallen. ☼ De Berggeest had getoond, dat hij de machtigste was en de werklieden weigerden verder te werken. ☼ Toen hebben de Loerah's van alle dessa's met hun volk gepraat. Zij hebben uitgelegd, dat het werk der Blanken goed was, en dat de Geest van de Goenoeng Pandan slechts even vertoornd was geweest, maar dat hij, als later de spoorbaan gereed was, die ook goedkeuren zou. ☼ Er zouden overal „slamatans" gegeven worden om hem weer gunstig te stemmen en hem schadeloos te stellen voor het vele, wat vernietigd was. Na de slametans werkte het volk weer mee, want geen aardbevingen hebben het werk meer verstoord. ☼ En na eenige jaren reed de trein, beladen met de producten uit deze streken, verscheidene malen langs onze kampons, grommend en gillend, als ware hij de overwinnaar der bergen en wouden! ☼ Daar ik geld wilde verdienen voor mijn zoon, onzen eerstgeborene, een kind, zóó flink, zóó welgeschapen, dat het mij een vreugde was er voor te mogen werken, nam ik, hoewel eenigszins bevreesd het misnoegen van den Berggeest op te wekken, dienst bij de Staatspoorwegen, als baanschouwer. ☼ Soeda, Mijnheer, dat offer heb ik niet vergeefs gebracht, mijn zoon is wel eens zie, Mijnheer? Neen, dat kan immers niet, dessaman gebleven. Gelukkig is de Geest van de Goenoeng Pandan niet meer boos op mij. Als U wilt vertellen, Ik hoef er mij niet voor te schamen, want Allah zelf heeft het mij ingegeven, hoe ik handelen moest. ☼ Ik was dan baanschouwer geworden, ter wille van mijn zoon, en dus in dienst getreden van het Gouvernement, zoodat ik op mijn bamboehoed

de teekens schilderde, waaraan men dat zien kon. ☼ Elken dag liep ik om te onderzoeken of niets den trein in zijn snelle vaart belemmeren kon, langs de baan en over de hooge brug van het ravijn, waar ik van den eenen dwarsligger op den andere moest springen, terwijl onder mij de groote diepte gaapte. ☼ Ik denk. Mijnheer, dat mijn hoed den Geest gehinderd moet hebben, want geregeld vond ik takken en groote steenen op de rails en soms waren zelfs de boutschroeven losgedraaid, waarmee de rails bevestigd worden. ☼ Maar zonder morren ruimde ik steeds alles netjes op en elken Vrijdag bracht ik hem een offer van tjempaka's en menjang op den grooten platten steen bij de brug. ☼ Toen . . . loh! . . . Mijnheer, in de schemering van den avond, twee dagen na Nieuw Jaar! Ik herinner mij dien dag zoo goed, omdat ik de nieuwe kleeren droeg, die mijn vrouw zelf genaaid had en den nieuwen bamboehoed op had, waarop ik met zwarte verf „S.S.” geschilderd had. ☼ Ik voelde me recht senang en dacht, dat iedereen, die mij zag, wel zou zeggen: „Eh, wat ziet Pah Wiroh er toch netjes uit in zijn mooie kleeren!” ☼ Ik had dien heelen dag niets op de baan gevonden. Alles was in orde geweest, en even vóór de laatste trein zou passeeren was ik naar huis gegaan om mijn koffie te drinken, daar mijn dienst afgelopen was. ☼ Toen ik bij mijn vriend Pah Senen een praatje wilde maken over zijn sawah en over zijn oudsten zoon, die trouwen ging, had ik dus mijn seinvlaggen, de roode, de groene en de witte, thuis laten liggen. En in dien korten tijd, dat ik thuis was geweest, Mijnheer, La-Illah-Lah, daar had de Berggeest de aarde van onder de dwarsliggers weggeschoven en hingen de rails over een lengte van vijf en twintig depah in een boog in de lucht! Over enkele minuten zou de snel-trein komen. Ik kon daar toch niet blijven staan met mijn stijve beenen en mijn hart, bonzend in mijn keel, zoodat ik dreigde te stikken? Ik moest trachten den trein te stoppen, dus klauterde ik zoo gauw als mijn trillende ledematen het toelieten over de aardverschuiving heen en rende den trein tegemoet. En terwijl ik rende, klonk steeds de vraag in mijn hoofd: 'Hoe moet ik den trein tegenhouden? Hoe moet ik den trein tegenhouden?' Ziet U, Mijnheer, ik had slechts mijn hoed om mee te zwaaien en mijn stem om mee te roepen, maar zou de machinist zich daaraan storen, zou hij het opmerken, waar hij gewend was aan rood voor het signaal 'onveilig'? En toen heeft Allah mij geholpen, Mijnheer. Hij liet mij denken aan de roode broek, die ik aan had, de roode broek, die mijn vrouw genaaid had van een stuk katoen, dat zij op de passar had gekocht. Ik wist, dat de Berggeest mij in stilte uitlachte, verborgen achter zijn witte deken, omdat ik gedwongen zou zijn mij in een onwelvoeglijke kleeding te vertoonen om den trein te redden. Hij wilde mij op de proef stellen, maar ik durfde hem weerstaan, Mijnheer, daar ik in dienst was van het Gouvernement en niet in den zijne. Toen ik aan het trillen van den grond merkte, dat de trein in aantocht was, trok ik mijn roode broek uit en wapperde ermee in den wind, midden op de baan staande en mij diep schamend, dat ik even schamel gekleed was als in de dagen van mijn prille jeugd. ☼ Maar de trein stond dan toch stil, Mijnheer, zoowat tien depah van de aardverschuiving af. Ik heb mij gehaast de broek weer aan te trekken en den machinist naar de plek te leiden,

waar de rails, zonder steun, in een boog in de lucht hingen. ☼ De machinist werd heel bleek, zijn oogen puilden uit. Hij riep uit: 'Astagah!' en rende terug naar den trein om langs de stalen draden om hulp te vragen. Er kwamen hulptreinen met werklieden en spoedig was alles weer in orde, al moesten de treinen in het begin heel langzaam over die plek rijden. ☼ Wel verre van mij te berispen over mijn ongepaste kleeding heeft het Gouvernement mij een belooning toegekend van twintig gulden. Ik heb er voor mijn vrouw een gouden pondje van gekocht. De rest? Ach Mijnheer, ik had dien avond geen geluk in het spel en heb dus het overige bij het dobbelen verloren. ☼ Of de Berggeest mij daarna nog weleens gehinderd heeft? Neen Mijnheer, hij had nu ingezien dat ik toch mijn gang zou gaan als dat noodig was. Hij was misschien beschaamd, ik weet het niet, maar hij heeft mij niet meer geplaagd. De spoorbaan is bijna altijd in orde, en als er soms toch steenen of takken op liggen, dan hebben dat die „bangsats” van kinderen uit de kampong gedaan, en sommige booze lieden, die het Gouvernement een kwaad hart toedragen, draaien weleens aan de schroeven van de dwarsliggers. Maar de Berggeest doet dat niet meer, Mijnheer. Neen, wij zijn goede vrienden geworden langzamerhand, groote sobats. Als ik warm en vermoeid ben, zendt hij mij koelte toe, hij zorgt, dat mijn sawah een goeden oogst geeft en als ik mij wat duizelig voel, af en toe, doordat ik wat ouder ben geworden en er tegen opzie over de dwarsliggers van de lange brug te loopen, dan spreidt hij een witte klamboe voor mij uit over het ravijn, opdat ik de groote diepte niet zal zien. ☼ Ach, Mijnheer, de Berggeest is ook oud geworden. Hij begrijpt mij en hij heeft medelijden met Pah Wiroh, die hem elken Vrijdag offers biedt op den grooten platten steen. Als ik den volgenden morgen kom kijken, of het hem behaagd heeft ze aan te nemen . . . Wah! . . . dan zijn de offers altijd verdwenen, Mijnheer!”

DE STAD MET DE TWEE GEZICHTEN

DOOR R. BLIJSTRA

ALS men zoo in lijvige handboeken over kunstgeschiedenis bladerend steeds weer dezelfde stadsnamen tegenkomt, krijgt men het gevoel, dat dergelijke steden eigenlijk musea zijn, dat er geen menschen wonen, maar uitsluitend een aantal concierges en suppoosten, dat er niet gegeten of gedronken, gevrijd of getwist wordt, doch alleen maar gekeken . . . ☼ Het voornaamste „stedelijk” museum van dien aard in Spanje is zeer zeker Toledo: wel is waar zijn er plaatsen in dit aan monumenten zoo rijke land te vinden, die beroemdere kunstschaten herbergen, maar geen heeft er zoo veel van zoo goed gehalte. Letterlijk alle stijlen zijn er vertegenwoordigd: overblijfselen van Romeinsche bouwwerken, resten van den vestingwal uit het tijdperk der Gothen, Moorsche, Gothische en Renaissance-gebouwen, Mudejar (combinatie van Christelijk en Moorsch), Plateresque (combinatie van Gothiek en Renaissance), en andere variaties . . . Men behoeft Toledo slechts serieus te doorsnuffelen en men komt er als vol-leerd kunsthistoricus uit. (Slot op bladz. 624)

GEZICHT OP ROTHENBURG BIJ DE KOBOLZELLERPOORT

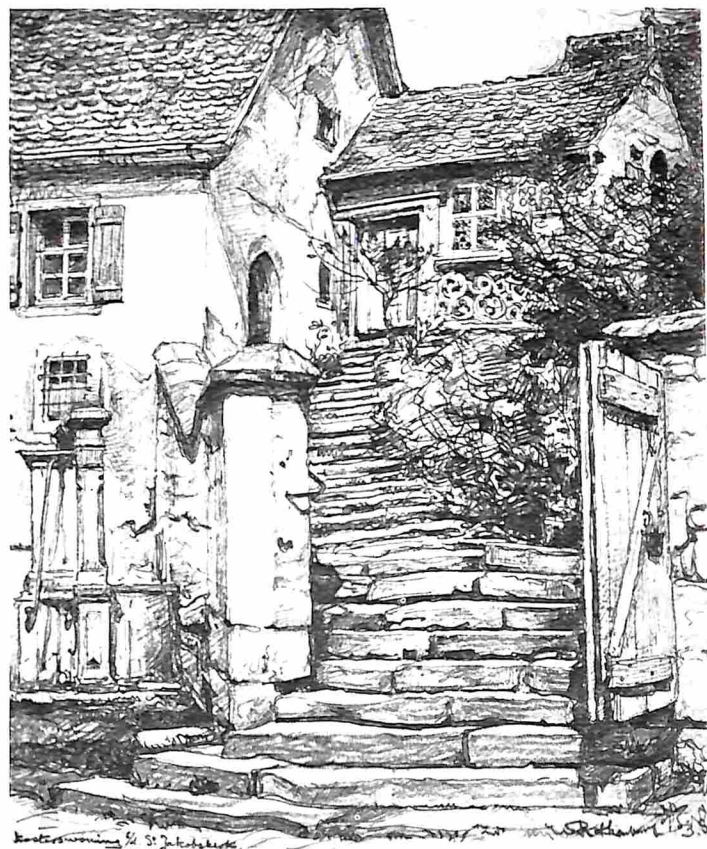
ROTHENBURG OB DER TAUBER

DOOR J. H. SIKEMEIER

(Slot)

GAAN wij den Sieberstoren door, dan komen wij in een van de buitenwijken der stad, de Spitalgasse — die op het uit 1586 dateerende Spitalbastion uitloopt — een stille, zelfs eenigszins doodsche straat, zooals gewoonlijk waar geen doorgaand verkeer is. Maar in deze stille buurt, die toch ook een stille bekoring heeft, ligt een belangrijk complex van gebouwen verborgen, een wereld op zichzelf vormend. Het is het groote hospitaal. Maar eerst wijden wij nog onze aandacht aan de H. Geest-kerk, een gothisch bouwwerk uit 1308, dat aan het straatbeeld, met den toren op den achtergrond, een fijn silhouet geeft. Gaan wij de poort binnen, dan ligt een ruime binnenplaats vóór ons en staan wij voor het karakteristieke in Renaissance-stijl gebouwde Hegereiterhäuschen, dat den bereden boschwachters, die het toezicht hadden op de bezittingen en bosschen van het stedelijk ziekenhuis, tot woning diende. Rond het pleintje liggen de verspreide gebouwen van het hospitaal, getuigend van de zorg, die de overheid der stad reeds destijds koesterde voor de verpleging van haar zieken. De bouw dateert uit denzelfden tijd als het raadhuis en werd naar plannen van denzelfden architect, Leonhard Weidmann, uitgevoerd. Het is een ideaal verblijf voor zieken en herstellenden, die in den mooi aangelegden tuin van rust en buitenlucht kunnen genieten. ☞ Van hier keeren wij terug naar het cen-

trum der stad door de Schmiedgasse, waar nog enkele mooie gevels, soms met ornament of beelden versierd, opvallen en komen weer op het marktplaats met het raadhuis: wij nemen de gelegenheid waar, eens een rondgang te maken om de vele interessante façaden op te nemen, zooals het patriciërshuis, waar keizer Maximiliaan I in 1513 logeerde en dat een mooie

DE KOSTERSWONING BIJ DE ST. JACOBSKERK
Naar een tekening van den schrijver

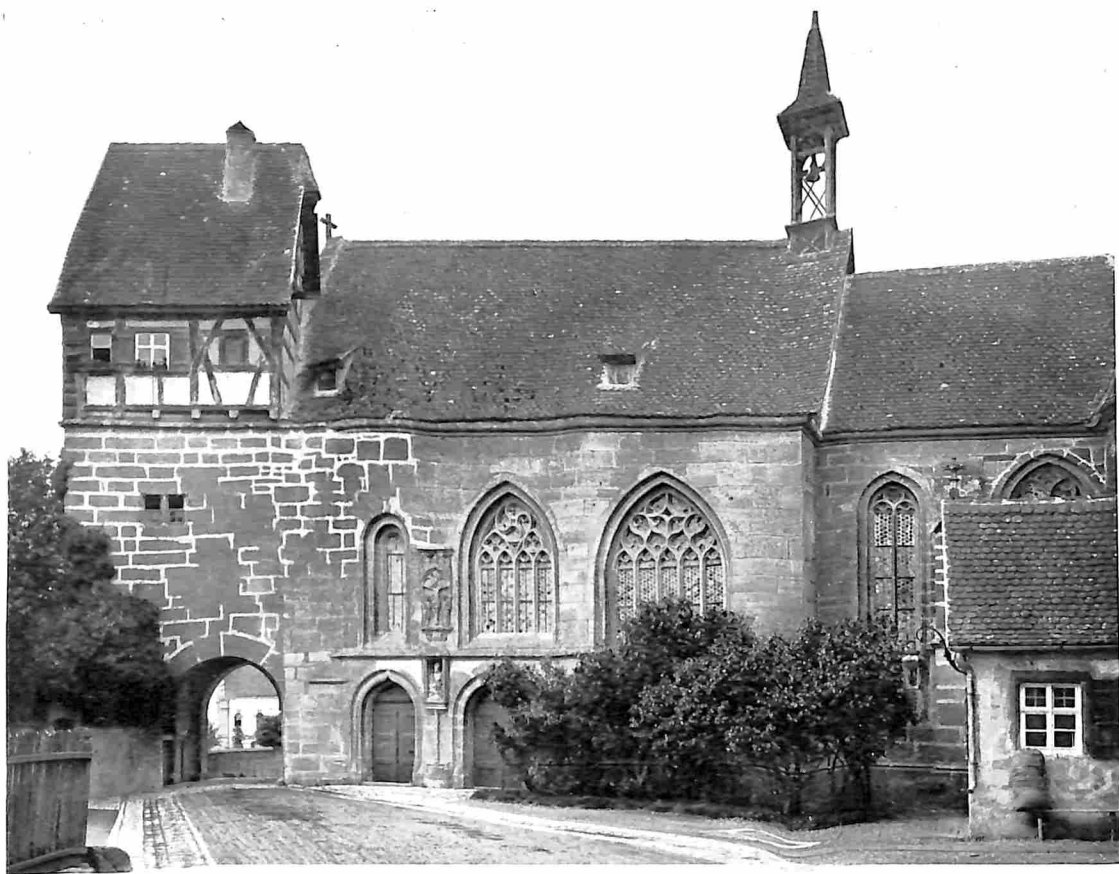
binnenplaats heeft. Voor dit huis staat de St. George- of Herterichs-bron, die als de fraaiste der stad geldt, ofschoon alle de moeite van bezichtigen waard zijn. Het zijn bronnen met pijpleidingen, door het middeleeuwsche gemeentebestuur aangelegd, dat de waarde eener goede watervoorziening beseftte, die door de hooge ligging der stad vaak groote moeilijkheden opleverde en waartoe de Klingenpoort in 1599 tot watertoren werd ingericht. ☞ Op de markt zien wij over de daken de beide torens der St. Jakobskerk, die wij nu willen bezichtigen. Wie van de schoonheid van kerkelijke kunst weet te genieten, zal hier eenige oogenblikken van hooge wijding kunnen beleven. Door het middenschip met zijn hoog-oprijzende lijnen, hebben wij een blik op het Oosterkoor met zijn prachtige glasramen uit het begin der 15de eeuw, die vooral bij zonlicht in een wemeling van kleuren schitteren en voorstellingen uit het leven van Christus, Maria en de Apostelen uitbeelden. Hier staat het hoogaltaar, door Rothenburgs burgemeester Toppler gesticht, rijk versierd met bijbelsche figuren in hout gesneden. Maar van hooger waarde nog als kunstwerk is het Z. zijaltaar — het St. Jodokusaltaar van het H. Bloed — zeker de grootste schat van dit gewijde gebouw, een meesterwerk van laat-gothische houtsnijkunst. Er wordt verhaald, dat kruisvaarders een druppel van het bloed van den Verlosser uit Jerusaleem naar Rothenburg hadden meegebracht, ter bewaring waarvan een kapel werd opge-

richt, die in 1266 werd ingewijd. Bij den bouw der St. Jakobskerk, in 1373 begonnen, werd deze H. Bloed-kapel in het plan opgenomen. Door schenkingen werden kerkmeesters in staat gesteld een nieuw altaar te doen vervaardigen, dat aan den „Schreinermeister” Erhart werd opgedragen, die samenwerking zocht met den grooten Würzburgschen houtsnijder Tilman Riemenschneider, die de hoofdgroep „het laatste Avondmaal” en de overige figuren en reliëfs had uit te voeren. In het gemeente-archief van Rothenburg zijn de rekeningen van alle werkzaamheden aan dit prachtige altaarstuk nog voorhanden, waaruit blijkt, dat het werk den 30sten Juni 1499 aan Erhart werd opgedragen met 10 gulden vooruitbetaling en een handgeld van $\frac{1}{4}$ gulden voor wijn. Op 28 Maart 1501 werd den schrijnwerker een reisgeld van $\frac{3}{4}$ gulden uitbetaald, om te Würzburg met Riemenschneider per-

soonlijk overleg te plegen, aan wien op 18 April 1500 reeds de opdracht was toevertrouwd, waarbij hij 15 gulden vooruitbetaald kreeg, benevens een handgeld van 5 ponden en 5 penningen. In totaal ontving de „Bildschnitzer” voor zijn arbeid aan de „taffel zu dem heyligen plut”, waarmede hij bijna 5 jaren bezig was, een bedrag van 116 gulden; de schrijnwerker Erhart kreeg 132 gulden voor zijn werk. ☞ In het altaarstuk komt een gedachte tot uitdrukking. Boven de Avondmaalsgroep ziet men twee engelen, het kruis omvattende, waarin een kristallen bol is gevat ter

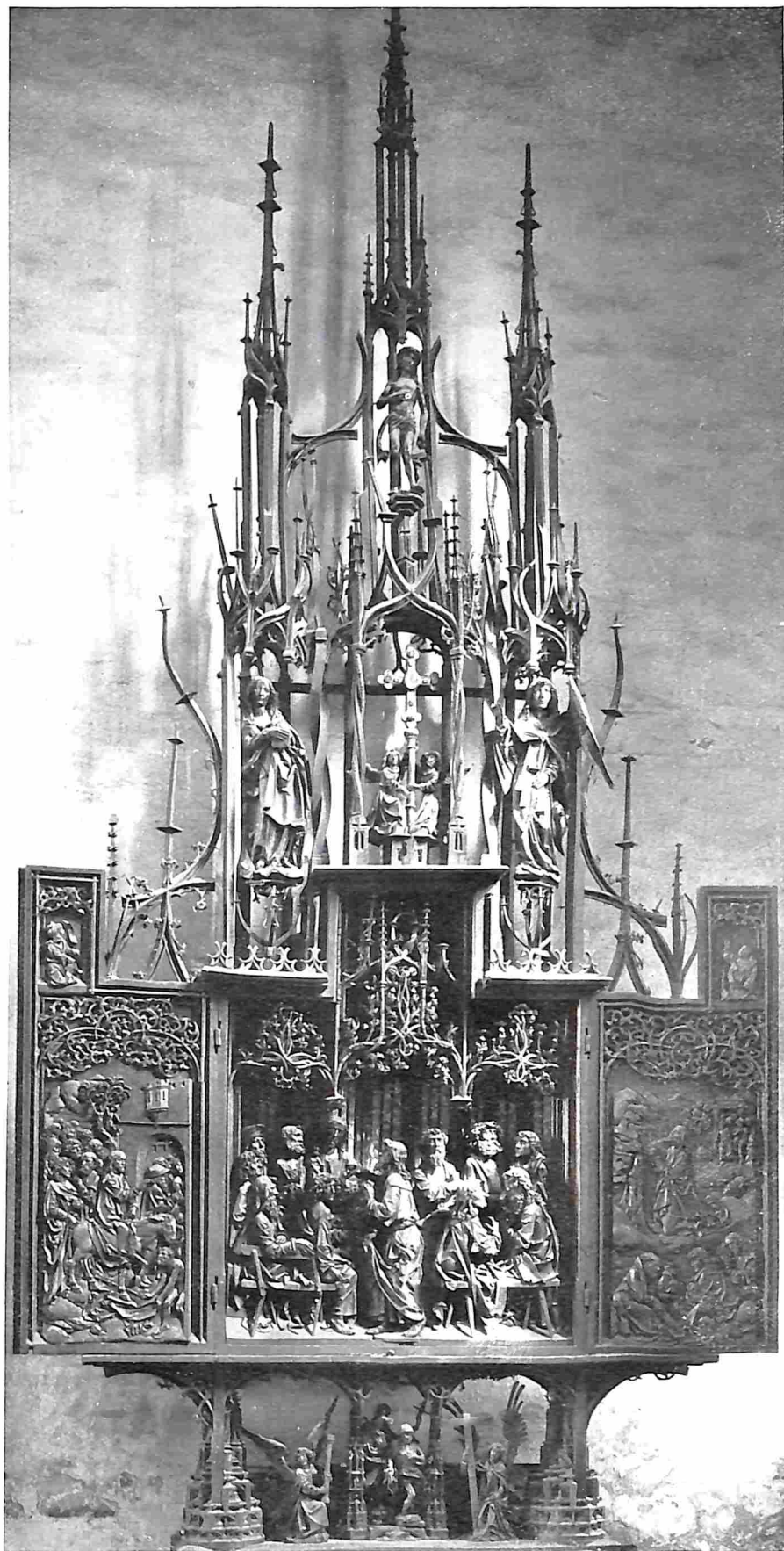
DE WITTE TOREN MET HET VOORMALIG „JODENDANSHUIS”

DE ST. WOLFGANGSKERK

bewaring van den bloeddruppel. Aan weerszijden de staande figuren van Maria en Gabriël, die tevens de gedachte symboliseeren dat dit bloed bij de boodschapping door den engel in de Maagd gevormd werd door den H. Geest. Boven de relikwie verrijst de Verlosser als man van smarten met de doornenkroon, op zijn wonden wijzend waaruit het bloed, tot loseprijs der wereld, vloeit. Prachtig is de Avondmaalsgroep in 't middenstuk der trip-tiek. Tegen den achtergrond van de gothische boogvensters der Avondmaalszaal zijn de twaalf discipelen rond de tafel geschaard; iets ter linkerzijde reikt Christus met een uitdrukking vol weemoed het brood uit aan Judas den verrader, die in 't midden der groep op den voorgrond staat en in de linkerhand den geldbuidel houdt, terwijl zijn rechterhand de plooiën van zijn gewaad opneemt. Johannes rust, achter de tafel gezeten, met het hoofd tegen de borst van Christus, die zijn linkerhand op den rug van den apostel der liefde heeft gelegd. Petrus, met den haarlok over het voorhoofd, kruist de handen over de borst als teeken van overgave en trouw aan den Meester. Allen zijn blootshoofds, alleen Jakobus draagt een pelgrimshoed. De gelaatsuitdrukkingen zijn vol ernst en deemoed, de gewaden en vooral ook de handen zijn kunstig en zorgvuldig bewerkt. In dramatische uitbeelding en volkomen beheersching der materie kan in de Duitsche beeldhouwkunst moeilijk een ander soortgelijk werk met dat van Riemenschneider op één lijn geplaatst worden¹⁾. Ook de beide vleugeldeuren, waarmee de schrijn gesloten kan worden, dragen aan de binnenzijde reliëfs van zijn hand. Links: de intocht van den Messias te Jerusalem, gezeten op het ezelsveulen, de rechterhand zegenend opgeheven. De rechtervleugel toont den hof van Gethsémané met den geknielden Heiland, de handen tot gebed gevouwen; op den voorgrond de drie discipelen slapende, rechts in de hoogte naderen de gewapende mannen onder aanvoering van Judas. Over deze figuurgroepen welft zich als een dak van

arabesken het naturalistisch gehouden lofwerk, vol kunstige details, van den schrijnwerker Erhart, dat met Riemenschneiders werk in volmaakte harmonie samenstemt. Sierlijk rijst in gebogen lijnen het bovenwerk op, geheel opgehouden, dat dit altaarstuk van zeldzame gratie in gothische vormen bekroont. De kerk verlatende, gaan wij nog even de Klingengasse in, die onder het Westerkoor der kerk doorloopt, en bereiken aan 't eind der straat de reeds genoemde sierlijke Klingengenpoort, waarachter aan een rotonde het Wolfgangskerkje ligt, het behuis der schaapherders, aan wier beschermheilige het zijn naam ontleent en dat uit de 15de eeuw stamt. Van hier slaan wij linksom den wandelweg op, die om de stad loopt en zien daar eenzaam en verlaten, in dubbele zinnen gelukkig, den somberen Straftoren liggen, waar velen in den goeden ouden tijd voor begane ongerechtigheden zwaar geboet hebben. Wij hebben onze rondwandeling beëindigd, maar mogen één belangwekkenden tocht niet verzuimen: wanneer men bij de Klingengenpoort de oude trap opgaat, die toegang geeft tot den „Wehrgang“ — de verdedigingsgang achter den stadsmuur — die rond de geheele stad loopt, kan men op vaak verrassende wijze alles van bovenaf nog eens overzien en prachtige vergezichten genieten. Wie gelegenheid heeft voor een langer verblijf in Rothenburg en zelf op onderzoek uitgaat, zal met eenigen speurzin steeds weer nieuwe aardige hoekjes en buurtjes ontdekken en meer genieten dan de vluchtige toerist, die slechts met zijn reisgids is gewapend. Zoo mag Rothenburg zich

HET ALTAAR VAN HET ALLERKOSTBAARST BLOED IN DE ST. JAKOBSKERK TE ROTHENBURG

elk jaar terecht in het bezoek van duizenden vreemdelingen verheugen en zal het tot in lengte van dagen zijn aantrekkelijkheid blijven uitoefenen op alle voor kunst en schoonheid ontvankelijke naturen.

In een gesprek met den componist AUBER beklagde iemand zich over het oud-worden. „Ja, beste vriend,” antwoordde hij, „maar het oud-worden is tot dusver het eenige middel, dat ontdekt is, om lang te leven.”

1) Dr. Georg Anton Weber: „Til Riemenschneider, sein Leben und Wirken“, Regensburg 1911.

In het winterbosch

DOOR H. E. KUYLMAN

DE lood-grauwe lucht had eindelijk haar last losge-

laten en nu lag de aarde onder het molige sneeuwkleed. De hemel had zich verhelderd en tegen den middag brak de zon zich nog even baan door de langzaam verdwijnende wolken en tooverde flonkerend geschitter op de sneeuw. Nog even een wandeling naar het dichtbij gelegen bosch, waar de sparren met lange, blanke sleepgewaden hun rechte stammen ophieven naar de blauwe lucht en de dennen bogen onder den witten last, die op hun kruinen lag. Alles wit om mij heen, alleen de sloot met haar hooge wallen stak zwart als inkt af tegen de omgeving. Onder een forsch beuk, waarvan de takken zich als lange armen uitstrekten, gaapte als een wijd geopende muil de ingang van een konijnenhol en op den rand daarvan zag ik iets bewegen, dat ik eerst voor een wild konijntje hield. Toen ik nader kwam, bleef het dier onbeweeglijk zitten en als zijn grijze kleur niet zoo scherp afgestoken had tegen den witten achtergrond, zou 't niet eens door mij zijn opgemerkt. Nog kwam ik eenige schreden dichterbij en toen

verdween het dier met een duik in het hol. Ik posteerde mij achter een boom en wachtte en binnen een minuut kwam met de zelfde snelheid een steenuiltje uit het hol en zette zich opnieuw op den rand. Hij wist niet waar ik mij bevond en was toch erg verlangend te weten, waar ik gebleven was. Zijn kop boog hij koddig naar voren, liet dezen geheel op den hals draaien om achterom te kijken en was erg ongedurig. Toen wendde ik een mij bekend middel aan om het steenuiltje nog nieuwsgieriger te maken. Ik liet een klagend gepiep hooren zooals een vogel doet, die door een vijand gegrepen is en toen werd het uiltje haast dol van opwindning. Ten slotte zat hij op den rand te springen, draaide den kop en hals op een allerzotste wijze en vloog toen geruischloos naar den boom, waarachter ik mij verscholen had. Oogenblikkelijk merkte hij mij op en als wilde hij aan zijn teleurstelling uiting geven, liet hij een keffend geluid hooren en streek met uitgespreide vleu-

gels naar het hol, waarin hij dadelijk verdween. Ik ging eens kijken, waar hij gebleven was, maar zag niets anders dan lichte prenten in de sneeuw en eenige haarballen met de onverteerbare voedselresten. Op een afstand wachtte ik nog een kwartier, maar mijn steenuiltje kwam niet meer tevoorschijn. Ik ging verder, joeg uit het heide-ruig een konijntje op, zag de verse sporen van een haas, ontdekte de pootafdrukken van een fazant en vond bij de sloot een plukje haar van een watterrat, die blijkbaar een gevecht geleverd had met een soortgenoot, of slachtoffer geworden was van den een of anderen roofvogel. Een eekhoortje, dat, door honger gedreven, zijn ronde nest in een der dennen had verlaten, wierp bij het klimmen door de takken een lading sneeuw naar beneden, waardoor hij zijn aanwezigheid verried en goudhaantjes maakten aanstalten om in een oud eksterneest te gaan slapen. Zacht lispelend riepen zij elkaar om tezamen er in te kruipen en elkander te verwarmen voor den nacht, die heel koud beloofde te worden. De schaduwen lengden, het zonlicht kleurde de sneeuw onder het akkermaals-hout rose, vergulde de toppen van de sparren en tooverde gouden vlekken op de stammen van eik en beuk.

De duisternis viel toen snel tusschen de brandwegen in het bosch, ofschoon het sneeuwkleed het daglicht nog lang trachtte vast te houden. Krakend gerucht waart door het lage hout: konijntjes die op voedsel uitgaan; ritseling in de eikestruiken, die het verdorde blad nog niet willen loslaten; een donkere flits over mijn pad: een wezeltje, dat op jacht gaat; piepende vleugelslag boven mijn hoofd: houtduiven, die in het bosch komen slapen en dan plotseling de roep van het steenuiltje, dat gaat jagen. Hij verplaatst zich snel, nu eens hoor ik hem dichtbij, dan weer is hij aan den anderen kant van het bosch en een enkelen keer zie ik hem over het kreupelhout zweven, den kop gebogen, de hel blikkende oogen naar de aarde

HET WIJNHUIS „MEISTERTRUNK” EN DE KAPELLENBRON
TE ROTHENBURG

„HET LAATSTE AVONDMAAL”, DOOR TILMAN RIEMENSCHNEIDER
Détail van het altaar, op de vorige bladzijde afgebeeld

gericht. Of zijn jacht goed zal zijn, nu de winter regeert en het leven in het bosch langzamerhand verdwijnt! Eenige dagen later weder bij het hol komende, vond ik er echter verscheidene haarballen en deze getuigden van een behoorlijke muizenvangst. Ook zaten er eenige veertjes tusschen en zelfs een stuk van een rattenstaart. Zelf liet hij zich niet

zien, maar toen ik nog eens tegen schemer terugkwam, liet hij zich hooren en joeg feller dan ooit. Het was nu op een avond, dat de maan vol zou zijn en toen deze dan ook verrees boven dezen zwarten muur van het sparrebosch, was de witte wereld in het teer-blauwe licht schooner dan ooit. 't Geleek een sprookjesland, waarin ik mij bevond en een onbestemd geluid ging door het bosch. Het was de felle vorst, die de bast der boomen deed bersten en de teere twijgen knappend brak. Uit de diepe, tusschen de hoge wallen gegraven sloot deden eenige wilde eenden mij bij het plotseling opvliegen schrikken en even volgde ik hun donkere figuren in de heldere lucht. En toen kwam mijn steenuiltje. Onverwachts klonk zijn roep vlak bij mij en toen hij deze nog eens liet hooren, zag ik hem niet ver van mij af op de leuning van de brug zitten. Hij had mij beslist gezien, maar scheen mij niet te vreezen en toen ik staan bleef, draaide hij even den kop in mijn richting, om plotseling het lichaam te rekken, den hals naar voren te buigen en dan, haast voor het oog niet te volgen, schoot hij vooruit. Een zacht gepiep liet zich hooren en toen hij wegvloog en voorbij de maanschijf schoof, zag ik, dat hij het slappe lichaam van een rat in de klauwen hield. Hij spoedde zich weg in de richting van het donkere sparrebosch, waar vlak bij de honderdjarige beuk zijn breede takken wijd uitspreidde over het diepe konijnenhol aan zijn voet.

DE STRAFTOREN TE ROTHENBURG
De afbeeldingen op deze bladzijde zijn naar teekeningen van den schrijver

De Jan van Gent, een vogel van den Oceaan

DOOR GERRIT D. V. D. HEIDE

IN Nederland zien we hen soms 's winters aan de kust, visschend boven zee, de prachtige, blanke vogels met de

HET BAUMEISTERHAUS IN DE
SCHMIEDGASSE

lange wieken, de Jan van Genten. Of we vinden doo de exemplaren aangespoeld; meest teerolieslacht-offers, vogels, die in de beruchte stookolievelden zijn terecht gekomen, en nu overdekt zijn door de dikke, taaie substantie. Engeland bezit verschillende kolonies

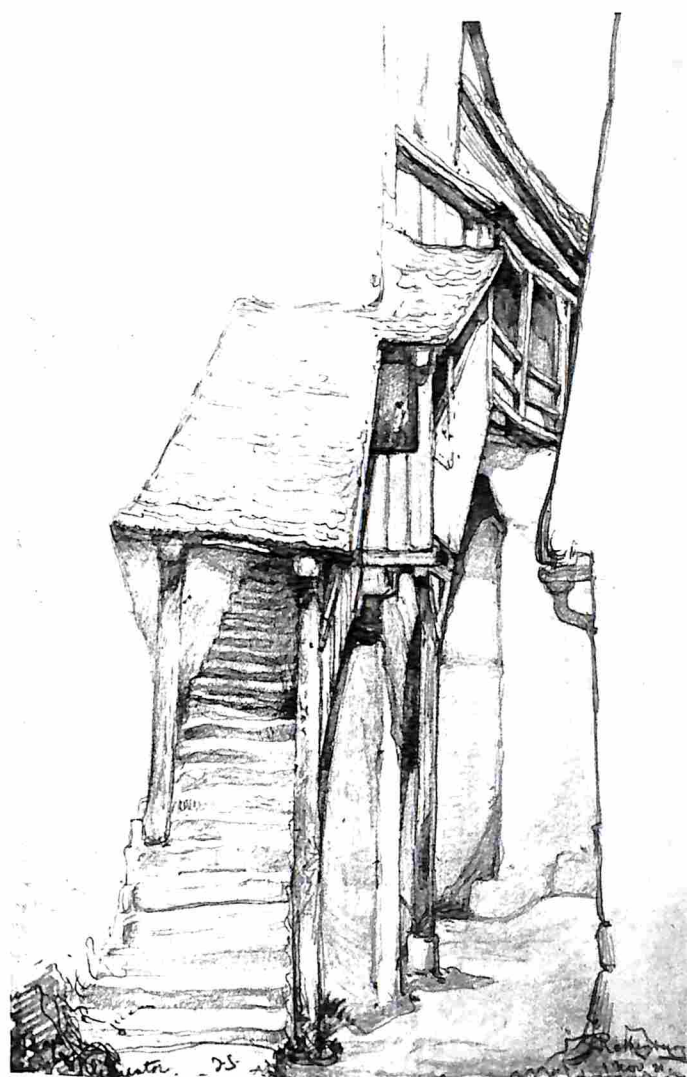
van deze vogelsoort; de Bass-rock is wel de meest bekende, en verder St. Kilda, Ailsa Graig, Skellgs en Grassholm Island. Ook op 't zuidelijk halfrond komen enkele Jan van Gentensoorten voor. Wij hadden dit jaar gelegenheid de vogels op Grassholm eenigen

tijd te bestudeeren en hebben ertal van belangwekkende waarnemingen gedaan. De Jan van Gent is nauw verwant aan den aalscholver. Maar is de aalscholver een vogel van meren en plassen, die echter ook wel op zee komt om te visschen, de Jan van Gent is een typisch voorbeeld van een „open-zee-vogel”, d.w.z. een vogel, die 't grootste deel van z'n leven op zee doorbrengt. Wanneer we beide vogelsoorten: de scholle-vaar en de „gannet”¹⁾ vergelijken, vinden we verschillende eigenaardige verschilpunten in levenswijze. We zouden geneigd zijn te denken dat de nauwverwante vogelsoorten ook in hun levensuitingen deze verwantschap vertoonden. Dit blijkt echter vaak niet 't geval te zijn. Door 't verschil in „vischwater” van scholle-vaar en Jan van Gent wijken natuurlijk ook de vischmethoden sterk af. De aalscholers visschen door

van 't water met een sprongtje voorover onder te duiken, terwijl de „gannet” al vliegend boven zee haar visch opzoekt en daarna op dezelfde manier als de vischdieven en andere sternsoorten er van een tamelijke hoogte induikt. Daarbij zien we ook dat de kop

van den vogel tijdens 't vliegen geregeld om laag gericht wordt, wat de aalscholver nooit doet. Dat de vogels hun beide oogen naar voren kunnen richten, komt hun daarbij uitstekend van pas. Een visschende Jan van Gent vliegt een tijd bo-

1) de Engelse naam voor Jan van Gent.

TRAP NAAR DE „WEHRGANG” BIJ DE
KLINGENPOORT

Foto D. van Sijn

JAN VAN GENTEN-KOLONIE OP HET EILAND GRASSHOLM VOOR DE KUST VAN WALES. DE VOGELS LETTEN NIET OP DE WINDRICHTING. ZOALS VELE ANDERE SOORTEN WEL DOEN. LINKS OP DEN VOORGROND EEN DONSJONG

ven 't water, den kop omlaag en steeds in beweging, om de wateroppervlakte af te zoeken. Dan, ineens, als hij z'n prooi ontdekt heeft, schiet de groote vogel bijna loodrecht omlaag. De vleugels gaan langs 't lichaam en met een hevigen plons duikt hij onder. Even later zien we hem dan weer boven komen. Een dergelijke vischmethode zullen we van de aalscholvers, zelfs wanneer deze op zee visschen, nooit zien. ☼ Reeds lang vóór 1890 bezat Grassholm-island een „gannetry”, een kolonie Jan van Genten, die echter nooit 't aantal van 200 overschreed. Sindsdien echter zijn zij van Lundy-island naar Grassholm verhuisd, waarschijnlijk, omdat zij op het eerste eiland te veel bezoek kregen. De kolonie van Grassholm groeide sterk en dit jaar waren er ongeveer 10.000 broedvogels. ☼ Daarvóór was Grassholm-island, dat eigenlijk niet anders is dan een eenzame rots in den Atlantischen Oceaan, ongeveer 10 tot 12 mijlen uit de kust van Zuid-West-Wales gelegen, slechts bewoond door een klein aantal Jan van Genten en een enorm aantal (naar de overlevering wil ver over de 500.000) papagaaiduikers. Daar de totale oppervlakte van Grassholm ongeveer 80 are bedraagt, moet dus 't eiland wel letterlijk bezaaid geweest zijn met deze „puffins”. De papagaaiduikers groeven er hun hollen, maar langzamerhand raakte de bodem zóó ondermijnd, dat de vogels er niet meer uit wijs konden worden. De plantengroei werd voor een groot deel vernietigd door de ondergravingen. Nu nog, wanneer we op Grassholm-island komen, zakken we bij iederen stap weg. Na 1890 verdwenen vrij plotseling de puffins, die zich over de andere eilanden verspreidden. Onwillekeurig zouden we geneigd zijn hun verdwijnen en de komst van de Jan van Genten met elkaar in verband te brengen, vooral omdat beide vogels vischeters zijn. ☼ Echter zagen we reeds, dat

't verdwijnen van de puffins is toe te schrijven aan een tekort aan goede nestgelegenheid en de komst van de Jan van Gent haar oorzaak vindt in de verjaging en verstoring van Lyndy's kolonie, dus geheel onafhankelijk van elkaar. Bovendien beconcurreren de beide vogelsoorten elkaar niet bij hun vischvangst, aangezien de gannets leven van haring, weiting, pollak en vooral van makreel, de papagaaiduiker uitsluitend van zeer kleine vischjes, die ook veel door de grotere visschen worden gevangen. ☼ De „gannetry” is gelegen aan de noordzijde van Grassholm en neemt ongeveer $\frac{1}{4}$ van het geheele eiland in beslag. Schouder aan schouder zitten daar de groote, blanke vogels met de prachtige, felle koppen, de roomgele kleur aan de oorstreek en in den hals, de lange vleugels met zwarte duimvleugels en slagpenen de groote, zwarte „roeivoeten” met de groenige strepen over tenen en loopbeen; en dan valt ons op, wanneer we onze oogen over de kolonie laten gaan, dat er onder deze 10.000 vogels bijna geen vliegvlugge jongen zijn. ☼ In hun eerste jeugd stadium, dus direct na het uitkomen uit 't groenblauwe ei, dat evenals de eieren van de schollevaar witgekalkt is en daarna door de modder nog vuil wordt bijgeschilderd, hebben ze geen pluisje dons op het zwarte, leerachtige huidje. Daarna komen er witte donsjes, en langzamerhand worden ze ingepakt in 't witte, dikke dons, waarin alleen 't zwarte gezicht overblijft. Tegen dat de jongen vliegvlug worden, heeft 't dons allengs plaats gemaakt voor bruinzwarte veeren met witte stippels en vlekjes: 't eerstejaars-kleed. Tweedejaars vogels hebben een schimmelachtig witgekleuten kop en hals en ook de vleugels en rug zijn dan donker met witte vlekken. Tegen 't vierde jaar krijgen de vogels langzamerhand meer en meer wit en pas de vierdejaars-vogels zijn volwassen. Jonge vogels, die reeds vliegvlug zijn, zouden dus direct te kennen zijn

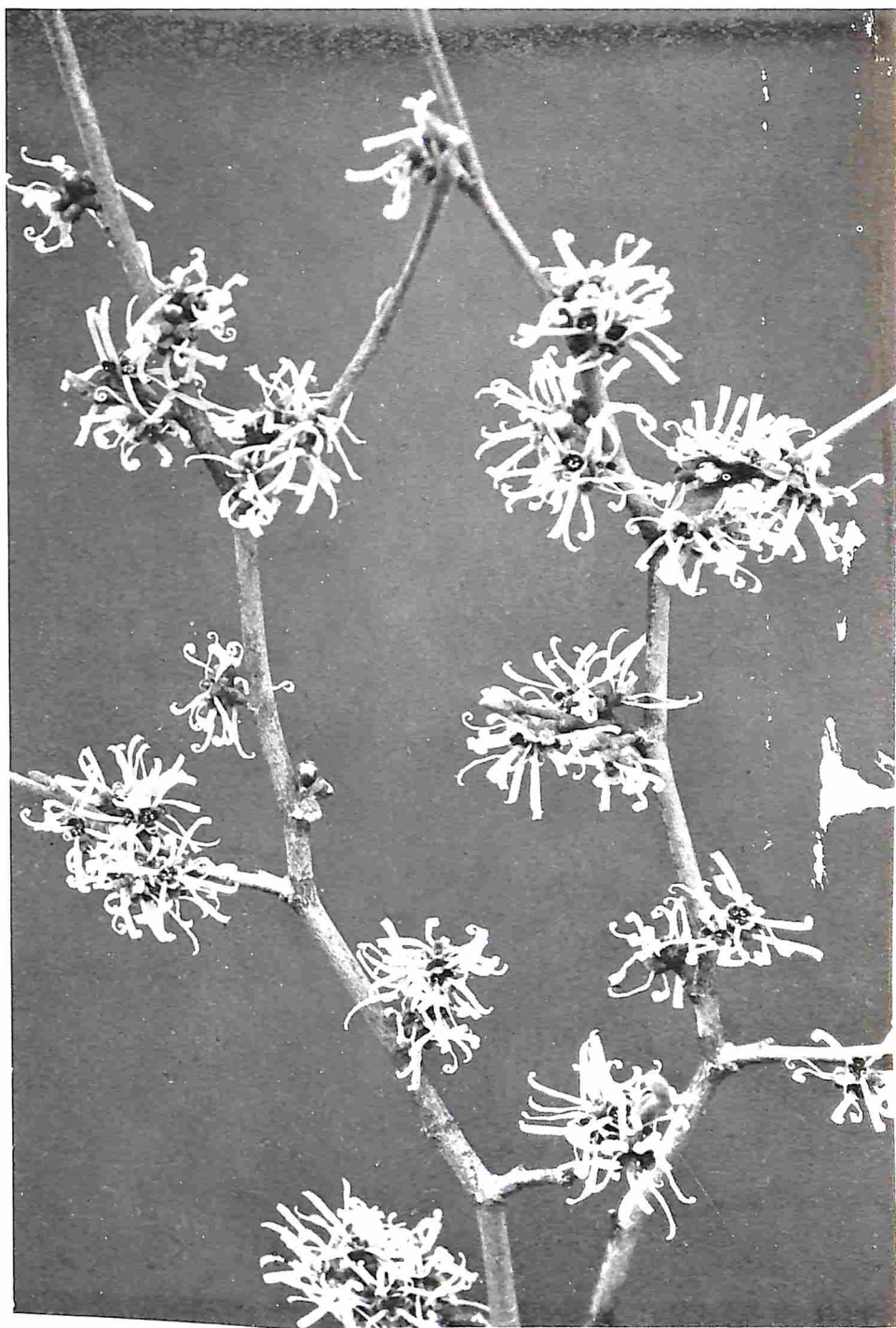

Foto D. van Sijn

JAN VAN GENT MET JONG. HET DIER IS ONRUSTIG, DE VEEREN VAN HALS EN KOP STAAN UIT, DE BEIDE OOGEN ZIJN NAAR VOREN GERICHT. MEN LETTE OP HET „GESCHUBDE” VEERENKLEED EN OP DEN KEELZAK, DIE ALS EEN ZWARTE SPLEET TE ZIEN IS

aan hun kleed. Maar behalve de talrijke nestjongen waren er op Grassholm ca. tien onuitgekleurde „gannets”, toen wij er waarnamen. Ditzelfde, het ontbreken van jongen, die in voorafgaande jaren uitkwamen, valt ons ook in andere broedkolonies op. Zoo konden we 't dit jaar ook constateeren op de broeddomicilies van de Britsche, kleine mantelmeeuwen, van de zilvermeeuwen en van de groote mantelaars en van alken en papagaaiduikers op Skockhom-island, waar we eveneens eenigen tijd verbleven. ☼ Dan rijst natuurlijk de vraag: waar blijven die vliegvlugge jongen gedurende den tijd, dat de oude vogels broeden? Wel, vermoedelijk gedurende het geheele broedseizoen, evenals in den niet-broedtijd, op zee, en inderdaad wijzen enkele waarnemingen ook in die richting. ☼ In verband met de nestplaats deden we nog een eigenaardige waarneming, maar moeten hiertoe eerst de situatie van de kolonie nader beschouwen. Aan de noordzijde gaat de rotskust nagenoeg loodrecht omlaag, aan de zuidzijde van de kolonie ligt een hooger deel van het eiland, een uitlooper van de „High-Point”, 't hoogste punt van Grassholm. Nu ligt de gannetry in de lage, breede strook tusschen den steilen rotswand en den hoogen uitlooper van de High-Point en 't valt ons onmiddellijk op dat zich aan deze zijde een breede zone van nesten met eieren bevindt, terwijl we meer noordwaarts naar zee toe nesten aantreffen met kleine, kale jongen en naar gelang we meer den „zeekant” naderen, vinden we steeds grootere jongen. Natuurlijk hebben we hiervoor een verklaring gezocht en vermoedelijk zullen we die moeten vinden in verband met 't opvliegen der oude vogels. ☼ Evenals de aalscholver schijnt de Jan van Gent groote moeite te hebben met opvliegen. Een uit 't water opvliegende schollevaar klapt langen tijd nog met de vleugels op 't water, voor hij goed en wel „los” is. Ditzelfde heeft ook de „gannet”. De vogels, die we van land zagen opvliegen, sleepten een eind over den grond, halflopend, half vliegend en kwamen dan pas vrij in de lucht. De binnenwaarts broedende gannets moeten een heel eind over en door de kolonie, wat wegens de nijdigheid van de anderen niet altijd plezierig

moet zijn (den zuidkant kunnen ze niet op, wegens de grootere hoogte). De Jan van Genten, die vlak langs den zeekant broeden, kunnen zich gemakkelijk laten vallen en zoo wegvliegen. Vermoedelijk zullen de vogels dus een preferentie hebben voor de „kust-nesten” en die 't eerst tot broederhand worden dan deze nesten 't eerst in. Langzamerhand worden dan de nesten meer landwaarts ingenomen, waarmee dan tevens 't gelijktijdig aanwezig zijn van vrij groote jongen en eieren is verklaard. Het waarnemen in de kolonie was vrij gemakkelijk, daar de vogels niet zeer schuw zijn. Wanneer we rustig op een nest gingen zitten en ons zoo goed als niet bewogen, kwamen spoedig de vogels tot binnen drie meter op de nesten terug en legden niet de minste schuwheid aan den dag. 't Onbeweeglijk zitten tusschen de vogels was echter zeer moeilijk, daar de gannets nogal veel last van vogelhuis hadden. ☼ We kunnen gemakkelijk 't voedsel van de „gannet” nagaan, daar de meeste vóór 't opvliegen eerst de pasgevangen visch uitbraken. Er zijn meer vogels, die dit doen. In de kolonie vonden we tusschen de nesten veel makreelen en haringen en de meeuwen loopen er druk te azen om hier en daar de pas-uitgebraakte visschen weer naar binnen te slokken. ☼ Maar niet zoo zeer door de vele eigenaardige waarnemingen dan wel door 't imposante schouwspel, dat deze machtige kolonie van groote, stoere vogels oplevert, zullen we lang de herinnering aan de gannetry behouden.

BLOEIENDE TOOVERHAZEL AAR
(Foto J. Abbing en Zonen, Zeist)

TOOVERHAZELAARS

DOOR G. KROMDIJK

ZOODRA de nachtvorst een einde maakt aan al de zomerbloemen, zijn het de mooi gekleurde vruchten en bladeren van boom en heester, die ons in herfst en winter weten te boeien.

Het is een waar genot, om op een laten herfst-dag een flinke wandeling te maken in bosch en park. Hier zijn het de mooie, driehoekige vruchten van den Kardinaals-hoed, daar de laatste wonderlijk gekleurde bladeren van een eik, en ginds staan nog een paar paddestoelen. Het is in den herfst één groote, machtige kleurmanifestatie, al wijst die late pracht ook op het naderend einde van het jaar. De natuur gaat zich prepareeren voor haar winterslaap, en nu de bladeren van de boomen zijn, lijkt alles in volkomen rust. Doch het is slechts schijn, want als we den tuin inwandelen, zien we daar den Tooverhazelaar in vollen bloei. De grijzig-bruine takken zijn geheel bladerloos en nu overladen met een schat van gele bloemen, alsof ze als een teere, gele sluier het naakte hout omhullen. Ik weet niet of het komt door den naam Tooverhazelaar, maar een feit is het, dat men ze nog

veel te weinig in de liefhebberstuinen aantreft. Deze naam is ontstaan doordat de zaden eerst een jaar na den bloei rijen, zodat men den indruk krijgt dat eerst de vruchten komen en dan de bloemen. De nootachtige vruchten springen, als ze rijp zijn, open en slingeren de zaden met kracht weg.

Verder is er niets geen tooverachtigs aan den struik; ik bedoel: men behoeft niet voor verrassingen bevreesd te zijn. Omstreeks dezen tijd bloeit de Hamamelis virginiana. Deze begint reeds in den laten herfst, als de groote, hazelnootachtige bladeren nog aan den struik zitten. Daardoor vallen de bloemen

van deze soort minder sterk op, trouwens ze zijn ook niet zoo mooi als van de vroege voorjaars-

bloeiers. Evenwel, het is de eerste, dus als we er plaats voor hebben, ruimen we gaarne een hoekje voor haar in. De groote, grove bladeren doen wel aan die van een hazelnoot denken, doch hij heeft er niets mee te maken, behoort zelfs niet eens tot dezelfde familie.

De gewone hazelnoot wordt, voor zoover niet als vruchtbom aangeplant, hoofdzakelijk als onderbeplanting in groote bosschen gebruikt. Daar is de Tooverhazelaar = Hamamelis niet voor te gebruiken; ten eerste verlangt hij een beschutte, zonnige standplaats, en ten tweede zou hij voor onderbeplanting ook veel te duur zijn. Een van de mooiste soorten is de Hamamelis mollis, met levendig gele bloemen, die aan groepjes bij elkander zitten. Niet alleen dat de bloemen mooier zijn dan van al de andere soorten, doch ze verspreiden bovendien nog een aromatischen geur. Van

Januari tot April kunnen we van haar fraaie bloemen genieten. Mooi is echter ook de Hamamelis japonica met een overvloed van goudgeel-bruinroode

bloemen; iets bijzonders daarvan is de variëteit rubra met rood-gele bloemen. Hebben ze het naar hun zin, dan kunnen ze nog een hoogte van twee tot drie meter, bij een zelfden omvang bereiken. Daar gaan echter jaren overheen, want zoo bijzonder hard groeien ze niet. Hoe mooi ze ook zijn, toch

planten we ze in den kleinen stadstuin liever niet. In den zomer heeft de Tooverhazelaar gewone bladeren, in een klein stadstuintje zou zoo'n groene bladernmassa dan te overheerschend zijn. In grootere tuinen zouden we ze als „solitair” willen aanbevelen. Plant ze zóó, dat ze niet te ver weg

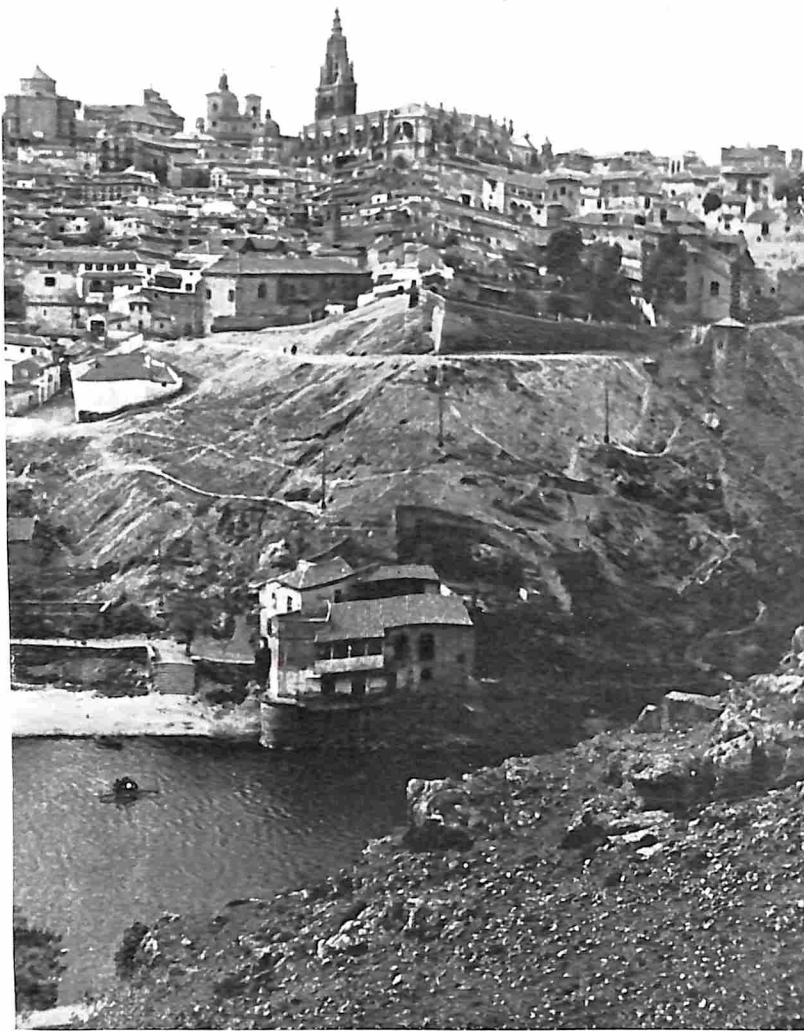

Foto R. Blijstra

DE STAD MET DE TWEE GEZICHTEN. EEN VEER OVER DE TAAG AAN DE „DORRE” ZIJDE VAN TOLEDO

DE TAAG BIJ TOLEDO

staan. Men moet ze zóó in het gazon zetten, dat ze van de kamer uit goed zichtbaar zijn. Buitengewoon mooi doen ze het tegen een achtergrond van Coniferen of Hulsten. ☼ Op 't oogenblik is het een geschikte tijd om te planten; bestelt men een struik met kluit, dan groeit en bloeit hij gewoon door. Onderhoud is er weinig aan, men kan na den bloei een te wild groeienden tak gedeeltelijk terugsnijden, doch men kan het ook in Januari vóór den bloei doen. Men heeft dan het voordeel dat men die takken op water kan zetten, om ze zoo in een verwarmde kamer in bloei te laten komen. In Januari kan men op die manier al snijbloemen uit eigen tuin hebben.

De stad met de twee gezichten

(Slot van bladz. 615)

KOMT men in deze stad een bouwwerk van eenigen omvang tegen, dan kan men zonder zijn gids te raadplegen daar rustig met een geleerd gezicht voor gaan staan kijken: niemand zal u op den schouder kloppen en zeggen, dat u het verkeerde huis voor hebt. ☼ Dan hebben we verder Greco: zijn huis, zijn museum en zijn schilderijen, die in verschillende kerken hangen. Kerken en kasteelen, poorten en bruggen, de cathedraal, het hospitaal en het Alcazar, de synagoges en de oude herbergen, de stijlvolle pleinen en de nauwe straatjes. ☼ Van al dat heerlijks merkt men niets, als men het station uitkomt. Vele beroemde Spaansche steden vertoonen die hebbelijkheid: Ronda en Avila, Segovia en Cuenca, geen van alle geven ook maar een sprankje van hun schoonheid prijs aan den doorgaanden reiziger. ☼ Men komt de stad om zoo te zeggen „van den achterkant” binnen, als men het gedeelte, dat dreigend den naderenden vijand tegemoet ziet, als haar gezicht beschouwt, doch men merkt dan tegelijkertijd, dat zij eigenlijk twee gezichten heeft: dat van den ongenaakbaren hoogen wal en dat van de vruchtbare en liefelijke vallei. Deze tegenstelling demonstreert zich nog duidelijker, als men een wandeling om de stad maakt. Daar, waar de Taag in een diepe kloof om de veste deze als het ware gevangen houdt, zoodat

er een scherpe scheiding bestaat tusschen stad en land, kan men droomen van het trotsche en sombere Toledo, de meest romantische stad van heel Spanje, waar het heden er nog niet in geslaagd is het verleden te doen vergeten. Beneden uw voeten stroomt de Taag onder de steile rotsen en aan den overkant ligt een conglomeraat van daken en muren, afgewisseld met voor hun omgeving bijna angstwekkend groote gebouwen, waar de macht zetelde: de wereldlijke en geestelijke heerschers van Spanje. En

plotseling wordt men getroffen door de eigenaardige omstandigheid, dat vrijwel elke inwoner van Toledo, hoe nauw de straat ook mag zijn waarin hij woont, althans van een bepaald punt van zijn huis een wijd uitzicht heeft over de bergen. Waarlijk: deze stad kijkt u aan. Zij kijkt door ontelbare vensters en gaten. Doordat de heuvel van den rand der kloof af langzaam oprijst tot het punt, waar de cathedraal staat, is elke Toledaan in staat den argeeloos naderenden bezoeker te bespieden. ☼ Zoo vijandig als de stad er van dezen kant uitziet, zoo liefelijk doet zij zich voor van de zijde, waar de Taag niet stroomt en waar de groene, glooiende vlakte geleidelijk opstijgt naar den met kunstwerken gekroonden heuvel. Het merkwaardige is, dat zich aan dezen kant de vestingwallen bevinden, maar bij nader inzien is dit niet zoo verwonderlijk, daar zich op dit gedeelte ongetwijfeld Toledo's meest kwetsbare plek bevond. ☼ Een aantal grimmig uitzierende poorten moet men passeeren, alvorens men de stad kan betreden en toch ziet het geheel er onschuldiger, kinderlijker bijna uit, dan

DE TUIN VAN DE CASA EL GRECO TE TOLEDO

het deel, waar de natuur een gratis en effectieve bescherming voor de stad vormde. De dikke muren, de donjons van de Puerta Bisagra, zij vormen slechts een aangename decoratie in het bevallige landschap, zonder ook maar eenig idee van strijdbaarheid te geven. De Taag stroomt aan beide zijden van dit breede dal zooals de Rijn door onze vlakke landen en niemand zou vermoeden, dat de riviersche heuvelstad verschuilt, ontpopt als een woeste bergstroom.